

Kærgrøften i Poulsker Sogn.

Af Melvin Erik Pedersen

Et areal i den sydøstlige ende af Bornholm finder vi Poulsker sogn, og et område her ca. midt i sognet finder vi KÆRET (KJÆRN). Området er udstykket til en del mindre husmandsbrug der ikke alle var i stand til at brødføde en familie alene på driften, men så klarede man sig ved samtidig at være daglejere på de omliggende gårde. Jorden i KÆRET var af god kvalitet, fast og leret, men med det problem at hele området var ret fugtigt, og havde derved stor indflydelse på udbytte og valg af afgrøder.

Mergel.

Området var tæt besat af mindre udgravede huller der i dag opleves som mindre vandhuller. Hullerne er et levn fra en tid hvor man her gravede efter MERGEL. Mergel er en kalkholdig jordtype der viste sig at være et vigtigt tilskud som jordforbedringsmiddel på steder hvor jorden er mere let og sandet. Om mergel har været opgravet og handlet industrielt skal jeg ikke kunne udtale mig om, men det har været et vigtigt gødningsprodukt der senere er blevet erstattet af den hvide Faxe kalk. I dag henligger hullerne så fulde af vand, som et levn fra fortiden.

Kærgrøftens udspring

KÆRET blev fra gammel tid naturlig afvandet fra et område der havde sit udspring omkring ejendommen Egelund, matr. nr. 45c og d, beliggende på Krakvej nr. 10. Herfra gik der en åben grøft mod øst, der snart efter passerer et område der blev kaldt for HØJSKOV og videre på kanten af et skovområde tilhørende BEDEGAARD, og derfra over markerne mod den nordlige ende af Søndre Mose for at ende i STANGEBÆKS indløb ud for hønseri- og landejendommen "Elmely". Her fra løb åen i en åben grøft direkte mod havet med udløb syd for det tidligere sommerpensionat STRANDBO ved Snogebæk. Andre har beskrevet, at åen tidligere ved det østlige hjørne af Bedegaards skov var så vandbærende, at der her var vand nok til at trække en vandmølle, hvilken man stadig kan se rester af på stedet.

Øget afvanding af Kæret.

Husmændene i Kæret havde et ønske om at øge afvandingen for hele området, og i enighed stykkede de en plan sammen der gik ud på at der bliver gravet en ny grøft fra den sydlige ende af Kæret og ned over markerne imellem Lærkegård og Nordbaggegård. Den nye grøft skulle så føre vandet væk fra et større område som lodsejerne efterfølgende ville dræne. Ved hjørnet af Smedevej og Sdr. Mosevej skulle den så tilsluttes et allerede bestående vandløb der her afvandede den sydlige del af Sdr. Mose.

Større opgave.

Opgaven var nu blevet noget større end man rent lokalt kunne løfte så der blev rettet henvendelse til det lokale sogneråd hvorefter hele sagen blev overgivet til Landbrugsministeriets afvandingskommission der nedsatte et udvalg der skulle besigtige den nye vandløbsstrækning sammen med fremmødte lodsejere. Her blev det besluttet at Hedeselskabet skulle ind i billedet, og udfærdige tegninger på hele det nye vandløb, med bundbredde, dybde, fald, rørlagte strækninger, overkørsler samt bestemmelser for fremtidig vedligeholdelse osv.. Den nye grøft fik navnet KÆRGRØFTEN. Den øgede vandmængde som nu skulle sendes fra Kæret, og ned igennem Sdr. Mose nødvendiggjorde at der blev gravet et nyt sideløb mod syd imellem ejendommen "Godthåb" og "Broager", med udløb i havet sydvest for Broens Odde. Husmændene oppe i Kæret kunne herefter gå i gang med at dræne deres marker, og sende vandet ud i den ny projekterede grøft, og videre ned i Sdr. Mose. Tiden er tilbage i årene omkring 1894 så arbejdet blev udført helt manuelt med hakke, skovl og spade.

Kæret drænes.

Til det senere og efterfølgende dræningsarbejde husker jeg et makkerpar, bestående af Richard Pedersen, "Mosehøj", og naboen Jens Peter Nielsen, "Birkely", begge med mindre husmandsbrug i Sdr. Mose. Tidlig hver morgen kørte de på cykel hjemmefra, med værktøjet bundet op til stangen på cyklen, med Kæret som mål, hvor de havde påtaget sig opgaver med at grave grøfter og nedlægge drænrør til afvanding af markerne. Over en længere årrække, havde de her fast arbejde, med at dræne markerne i Kæret. Da arbejdet ebbede ud, sagde man om dem, at de stort set, med de bare næver, havde gennemgravet hele kærområdet.

Sdr. Mose under vand.

For lodsejerne i og omkring Sdr. Mose, var det ikke en beslutning med den nye grøft og de øgede vandmængder fra Kæret, som var særlig populære, det viste sig nemlig nu, at hvor der tidligere havde været vådområder i Sdr. Mose, stod de nu under vand. Efter samme model som oppe i Kæret gik man nu i gang med at dræne Sdr. Mose, grøfterne kunne ikke blive særlig dybe, for der skulle jo være fald den rette vej, men man fandt ud af det. I alle årene, hvor markarbejdet foregik med hestetrukne redskaber, var der stort set ingen problemer, men så kom tiden, hvor markarbejdet blev udført med traktor og plovfurerne blev noget dybere, så pløjede man simpelthen drænrørene op på de laveste områder og det ser man nu tydelig resultatet af, vandet er vendt tilbage. Et område af en mark, ejet af Jens Peter Nielsen, "Birkely", på nuværende Smedevej var så irriteret over at intet kunne dyrkes på et sådant vådt område, så han lagde en plan for hvordan området kunne hæves og igen kunne indgå som dyrkbar jord. Planen gik ud på at han side ved side gravede et antal grøfter, og i et nærliggende klitareal hente sand og fylde renderne op med det og så lægge den opgravede jorden tilbage hen over de sandfyldte grøfter. Det var noget af en opgave, som naboer talte meget om i flere år, men planen lykkedes delvis.

Kærgrøften og Kærbækken er fuldført.

Afvandingssystemet for Sdr. Mose, var nu fuldført, Kærgrøften løb sammen med Stangebæk som hovedløb og det nye sideløbet var kommet til og fik navnet Kærbækken. Det så ud til at det fungerede og at lodsejerne kunne leve med de periodiske gener med øgede vandmængder, men den øgede vandmængde fra Kæret var oppe og vende med mellemrum når lodsejerne i Sdr. Mose havde deres årlige måde. Som repræsentant for lodsejerne i området blev avlsbruger Aage Peter Pedersen, "Godthaab" valgt som formand, og han fik nu pålæg om at opmåle lodsejernes bredsider og udarbejde en fordelingsnøgle, til brug for en fordeling af udgifterne til oprensning og vedligeholdelse.

Lodsejerne i året 1957.

Johannes Poulsen, "Maglekær" med matr. nr. 45g, 45h, 101m.fl.	Part	5
Ejler Poulsen, "Vennershøj", (søn af Johs. Poulsen) matr.nr. 100 m.fl.	"	4½
Jens Peter Nielsen, "Birkely", matr.nr. 21f og 121dd.	"	5
Alfred Lassen, "Sandager", matr.nr. 105 m.fl.	"	5
Aage Peter Pedersen, "Godthaab", matr.nr. 104, 187a. m.fl. (Formand)	"	6

Mathilde Pedersen, "Damsminde", Snogebæk, matr.nr. 91 og 121cu. m.fl.	"	1
Alma Pedersen, "Mosehøj", matr.nr. 102a.	"	2
Arne Henriksen, "Hjemly", matr.nr. 98a. m.fl.	"	2
Edvard Bech, "Skovløkken", matr.nr. 105b. m.fl.	"	1
Alfred Mogensen, "Broager", matr.nr. 105a.	"	1
Rikard Pedersen, matr.nr. 121bb.	"	1 1/4
Henning Poulsen, "Elmely", matr.nr. 99a. m.fl.	"	1 1/4
Overlærer Gudrun Høyer, "Bakkehus" matr.nr. 187g.	"	0

I alt 35 parter fordelt som nævnt og alle matr.nr. er af Poulsker Sogn.

Formandens pligter.

Formanden havde fremover nu pligt til en gang om året at indkalde til et møde, hvor der skulle aflægges beretning for året der var gået. Efterfølgende blev der så holdt en form for aktion over opgaven med at oprense Kærgrøfte, Kærbækken og Stangebækken, her kunne interesserede byde ind med et beløb på arbejdet og så var det laveste bud der fik opgaven. I mange år var det fast Rikard Pedersen og Jens Peder Nielsen der havde opgaven. Efter at Kærgrøften, Stangebæk og sideløbet Kærbækken nu i sin helhed var beskrevet, med div. henvisninger til vandløbslovens paragraffer var der udarbejdet et regelsæt for den fremtidige vedligeholdelse og pleje i sin helhed, hvilket formanden havde pligt til at sørge for blev efterlevet.

Rørlægning af et stykke af Kærbækken

Den 31 aug. 1957 var der indkaldt til møde med Landvæsensnævnet hos Aage Pedersen, "Godthaab", vedrørende syn og stillingtagen til et af lodsejernes ønske om, at rørlægge grøften mellem Sdr. Mosevej og Tangvej, et stykke af sideløbet Kærbækken på 230 mtr., med 60 cm. Betonrør. Bredsiderne her var meget høje og som følge deraf var der på strækningen hver år nedskred, med det til følge at det hindrede afvandingen af området bagud. Ansøgning var indsendt om der kunne gives tilskud efter Grundforbedringsloven, for så ville lodsejerne dække

resten af omkostningerne, anslået beløbe 3.550,00 kr., efter førnævnte fordelingsnøgle. Tilskuddet kom hjem og arbejdet blev sat i gang og som sædvane var det Rikard Pedersen og Jens Peter Nielsen, der påtog sig arbejdet.

Ålefarm ved "Elmely".

Den 21 juli 1987 gik der til Bornholms Amtskommune, Teknisk Forvaltning, en skrivelse ind, hvor en del lodsejere, ved Kærbækkens udløb, protesterede mod, at der i åen skulle nedlægges et rør, der skulle transportere affaldsvand fra et påtænkt dambrug, beliggende på et areal tilhørende det nedlagte hønseri "Elmely". Havvand skulle pumpes ind ved Stangebæks udløb og sendes igennem et rørsystem ind til dambruget, hvor det skulle gennemløbe et antal bassener og derefter pumpes videre gennem rør til Kærbækkens udløb. Projektet mødte massiv modstand fra lodsejerne her, gik i stå og kom aldrig i gang og de berørte lodsejere ved Kærbækkens udløb åndede lettet op.

Vådområder til beskyttelse af padder m.m..

Nexø Kommune ønskede at fremme visse vådområder i kommunen til beskyttelse af padder og andre dyr der levede i miljøer som Kærgrøften med sine sideløb kunne bøde på. Der blev nu stillet særlige krav til lodsejerne og for at alt skulle gå rigtig til ville kommunen derfor fremtidig, påtage sig alle forpligtelser vedrørende oprensning og vedligeholdelse. Aftalen fortrød de imidlertid ret hurtigt, for allerede den 14 marts 1989 tilgår der bredejerne et nyt brev, hvor man gør opmærksom på, at offentlige vandløb nedklassificeres til private vandløb og at alle pligter vedrørende oprensning og vedligeholdelse herefter igen påhviler bredejerne.

Løftet pegfinger fra Regionskommunen.

Den 23 november 2010 udsender nu Bornholms Regionskommune, Teknisk Forvaltning i Tejn en påmindelse til lodsejerne med bredsider op til Kærgrøften, Kærbækken og Stangebæk om at man ønsker regler i vandløbsloven § 35, der omhandler vedligeholdelse overholdt og strammet op.

Møde med Regionskommunen.

En håndfuld lodsejere med skel op til de tre grøfter stak hovederne sammen, fordi de havde nogle spørgsmål til Regionskommunen, som flere godt ville have besvaret. Ved en henvendelse til kommunen kom der et møde op at stå i efteråret 2011, hvor man aftalte at mødes hvor Stangebæk passerer under Sdr. Mosevej. Her holdt man så et møde, med to fremmødte personer fra Regionskommunen, de var imidlertid dårlig udstyret med kun et luftfoto hver af området, det blev så forsvaret med, at man simpelthen ikke havde mere materiale i kommunen. Anderledes så det ud for lodsejerne, hvor Melvin Pedersen havde kopieret gamle papirer fra tiden, hvor hans far var formand for daværende lodsejere. Kommunens folk bad så inderligt om et sæt papirer på hele afvandingssystemet og det fik de. Vi fik her stillet i udsigt, at sagen ville blive behandlet og man ville finde en løsning og underrette de fremmødte, om de tiltagende vandproblemer, som var tilfældet i Sdr. Mose. Nu var kommunen i besiddelse af en liste, over alle tre grøfter (Kærgrøft, Kærbæk og Stangebæk) og hvor man sort på hvidt kunne læse, fald, bundbredde og bundkote o.s.v., næsten meter for meter og det blev så udgangspunktet for den rørlagte strækning fra Sdr. Mosevej og ned til Turistvej. Her blev det så konstateret, at bundkoten på startrøret ved Sdr. Mosevej ligger ca. en lille $\frac{1}{2}$ meter højere end bundkoten for tilløbet i grøften. Det vil sige, at vandet i grøften og tilstødende arealer, skal stige ca. en $\frac{1}{2}$ meter, før det rammer bunden i det rørlagte indløb. Nu er der jo ikke tale om, at vandmængden til grøften er blevet mindre, overfladevand fra det udstykkede jordareal fra ejendommen "Hjemly", bliver også nu ført ind i grøften, som et nyt tilløb og nu er det så, at den prop der er opstået i grøften ved Sdr. Mosevej, tvinger vandstrømmen til at ændre løbsretning fra tidligere mod nord, til nu at skulle løbe mod syd. Det der fra gammel tid var hovedløbet (Stangebæk), er nu ændret til et sideløb, til der hvor Kærgrøften rammer Kærbækken og det skal man ikke være professor for at kunne se, at det giver forhøjet vandspejl i store områder af Sdr. Mose. At Stangebækken så heller ikke i en årrække er blevet oprenset og plejet, det gør ikke situationen bedre. Kærgrøften og sideløbet (Kærbækken) er stille og rolig blevet ændret til et hovedløb, og det klarer den stort set udmærket. Her står sagen lidt i stampe lige nu i foråret 2012.

Aage Pedersen, "Godthaab" solgte ejendommen i 1972 og siden har der sikkert ikke været indkaldt til det årlige møde hvor tingene omkring Kærgrøften med

sideløb bliver talt igennem, og nødvendigt arbejde udført, og hvad er det så man siger: Man ligger vel som man har ret. De gode gamle dage var egentlig ikke så tossede.

Jeg er stadig lodsejer med skel op til Kærbækken, og jeg forsøger efter bedste evne selv, og med naboers hjælp at leve op til nutidens love, krav og bestemmelser.

Forresten -, jeg har endnu ikke hørt fra Regionskommunen og der nu gået over to år.

Af Melvin Erik Pedersen,

Tangvej 10, Snogebæk, 3730 Nexø.

Mail: melvin.p@outlook.dk